

Makale Bilgisi/Article Info

Geliş/Received: 10.03.2021 Kabul/Accepted: 28.03.2022

Araştırma Makalesi/Research Article, s./pp. 423-440.

CUMHURİYET DEMOKRASİ İKİLEMİ: ÖZDEŞ KAVRAMLAR MI, FARKLI KAVRAMLAR MI SORUSUNA HUKUK PENCERESİNDEN CEVAP ARAYIŞI

Dilaver NİŞANCIⁱ, Selda GÜNER NİŞANCIⁱⁱ

Öz

Cumhuriyet ve demokrasi kavramları arasındaki ilişkiyi konu edinen çalışmamız; demokrasi ana başlığı altında, demokrasinin tarihi gelişim süreci ile başlamakta olup, tarihi süreç; Atina demokrasisi ve modern demokrasi kavramları, kaynakları ve bu demokrasilerin belli başlı özellikleri ele alınmak suretiyle irdelenmektedir. Daha sonra normatif demokrasi teorisi ve ampirik demokrasi teorisinden yola çıkılmak suretiyle demokrasi kavramı incelenmektedir. Müteakiben, çoğunlukçu ve çoğulcu demokrasi anlayışları belli başlı düşünürlerin fikirleri ışığında ele alınmak suretiyle demokrasi başlığı sonlandırılmaktadır. Takiben cumhuriyet ana başlığı altında bu kavram irdelenmekte; kelime olarak anlamı ortaya konmaya çalışılmakta, devlet ve hükümet şekli olarak ve son olarak da hukuksal bir kavram olarak söz konusu kavram ele alınmaktadır. Daha sonra, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesi başlığı altında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda cumhuriyet ve demokrasi kavramlarının nasıl ele alındığı izah olunmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın cumhuriyet-demokrasi ilişkisi başlığını taşıyan bölümünde; dar ve geniş anlamda cumhuriyet tanımları, iki kavramı paralel ve hatta özdeş gören yaklaşımlar yanında bu kavramların birbirlerini tamamlayan kavramlar oldukları ya da tamamen farklı kavramlar oldukları hususları, doktrinindeki farklı düşünceler ışığında ele alınmaktadır. Sonuç bölümünde ise tüm bu söylediklerimiz doğrultusunda kendi düşüncemiz ortaya konmak suretiyle çalışma sonlandırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Çoğunlukçu demokrasi, Çoğulcu demokrasi, Cumhuriyet, Monarşi.

The Dilemma of Republican Democracy: The Search for Answers from the Legal Window to the Question of Identical Concepts or Different Concepts

Abstract

The subject of the relationship between the concepts of democracy, our republic and democracy under the main title of the work, the historical process begins with the historical development of democracy; the Athenian democracy and modern democracy the concepts of resources, and with the consideration of the main characteristics of democracy are examined. Later, the concept of democracy is examined based on the normative theory of democracy and empirical theory of democracy. After that, the title of democracy is terminated by considering majoritarian and pluralistic ideas of democracy in the light of the ideas of major thinkers. After that, this concept is examined under the main title of the Republic; its meaning is tried to be put forward as a word, as a form of state and government, and finally as a legal concept. Later, under the title of the philosophy of the establishment of the Republic of Turkey, we try to explain how the concepts of Republic and democracy are considered in the establishment of the Republic of Turkey. The Republic of the study-the relationship of democracy bearing the title of

ⁱ Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Bilim Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı. e-Posta: drdilavernisananci@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-0427-432X.

ⁱⁱ Öğretim Görevlisi, Kırıkkale Üniversitesi, Adalet Meslek Yüksekokulu. e-Posta: seldagner@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-1931-4232

Chapter; definitions of the Republic in the narrow and broad sense, the concept of two parallel and complementary concepts they are even the identical or completely different mindset as well as the concepts of these concepts as they are matters of doctrine are discussed in the light different thoughts. In the conclusion section, the study is terminated by revealing our own thoughts in accordance with all these words.

Keywords: Democracy, Majoritarian democracy, Pluralist democracy, Republic, Monarchy.

Structured Abstract

Democracy is a concept that originated in Ancient Greece. Considering the realities of the era in which it appeared, it becomes clear that democracy is an epithet used by aristocrats to make ordinary people who took control of the administration from them by fighting look small. Despite this, "democraha" was especially used by Athenians and other Greeks to describe the administration of Athens and other Greek cities. Athenian democracy was based on limited property-oriented, republican, male-gender, urban-born, electoral citizenship, locality and equality. Its main value was the political equality of all citizens, not those who were educated, well-educated or owned property. The Athenian democracy collapsed after living for two centuries, parallel to the development of new currents of thought in the middle ages, but quite different from the concept that had its origin, it took its place again on the historical stage.

Democracy is defined in two different senses and two different theories of democracy are mentioned in parallel: "Normative theory of democracy" and "empirical theory of democracy". According to the normative theory, democracy is defined as a regime in which the people are governed by the people for the people. This is an ideal. This ideal can literally never be achieved. In empirical theory, "what is" is considered, not "what should be". According to this theory, the existence of democracy is determined by a number of criteria. A number of features can be identified as common features of regimes that can respond to the desires of a relatively large group of citizens for a long time, which are also the minimum criteria for a state to be considered democratic. Democracy is a form of government in which the people are in a state of both governing and governed. Democracy is a political system in which the right to universal and equal suffrage, the possibility of changing political power through an election mechanism based on the principle of decemeter secret ballot and open counting, and therefore the opposition are institutionalized.

The word republic came to our language from the Arabic word "cumhur" and cumhur means people, people, a large crowd, a people or a nation that is in a collective state. If it is a "republic", it means the republic, that is, the nation, the people. In the sense of the state form, we can define a "republic" as a "state belonging to the people". A republic can be considered both a form of state and a form of government. As a form of state, it refers to a state in which sovereignty belongs to the whole of society, and not to a person or a group. When used in the sense of government, it is; it describes a system of government in which the main basic organs of the state, primarily the head of state, are established according to the principle of election, in particular, the principle of succession does not play a role in their formation. Thus, the republic has the meaning of a system of government based on the principle of elections. As a legal concept as well as a political one, the republic has a legal structure dimension beyond political regimes and is the legal structure and framework of the administrative order dominated by the people. The republican administration makes it necessary for everyone to be granted the right to vote. This is an order in which every citizen can have a say in the face of the general problems of the country within the framework of the people's self-government. The republic absolutely rejects the probate procedure in all state services and instead puts in place the electoral procedure, which is where the essence and true meaning of the republic lies.

The idea of a republic arose as a result of the development of the French Revolution. This idea; during the periods of collapse and end of kingdoms and empires, the decline of monarchies and new pursuits have given birth to. The idea of the French Revolution had an impact on Atatürk at the birth of republican thought in our country and in particular. The republic is the most suitable environment for freedom and independence, which Atatürk considers. According to Atatürk, "The Republican regime means the system of democracy and the form of the state". The main feature of the republic is that it is based on national sovereignty, adopts democracy as a system. Although not every democratic regime is a republic, the most advanced form of democracy, its appearance with the most

advanced personality is ensured by the republic. Atatürk's contemporary state is a democratic state and is very closely related to the principles of republicanism, national sovereignty, secularism and populism. In a state where the people themselves dominate their government, the system of government must also be appropriate to it, that is, it must be a democracy.

There is no consensus on the legal definition of the republic in the doctrine of constitutional law. Some authors define the concept of the republic in a "narrow" sense as the anti-monarchy, and if they write a part, they define it in a "broad" sense as identical with democracy. In a narrow sense, in a republic; there is a head of state who is directly or indirectly elected by the people for a certain period of time; whereas in a broad sense, in a republic, sovereignty belongs to a community. In today's Turkish Constitutional Dec literature, with some exceptions, a parallel is established between the concepts of republic and democracy, and the concept of republic is almost identical to democracy.

Public law and the Turkish Republic and democracy are concepts that are used side by side in the opinion of the judge as noted above, even though these two concepts are parallel and identical concepts, the concepts of republic and democracy actually have different meanings. While the republic is more of a form of government, the concept of democracy is a concept related to the content that sets out the rules for the formation and functioning of government. Therefore, there may be countries that are not democratic even though they are republics, as well as countries that have democratic administrations even though they are not governed by a republic.

In our opinion, the concepts of republic and democracy are different concepts from each other, but they are complementary concepts, not opposite. The criterion of how much they complement each other is also determined by the extent to which the content of the concept of the republic is filled with democratic values. Therefore, if the content of the concept of the republic is full of democratic values, these two concepts can be defined as similar and even identical concepts. No, if the content of the concept of the republic is far from democratic values, the similarity is also extremely small.

Demokrasi

Tarihsel Gelişim Sürecinde Demokrasi

Atina demokrasisi.

Demokrasi, Antik Yunan orijinli bir kavramdır. Demokrasi kavramındaki “*demos*”, “*fakirler*”, “*çoğunluklar*” anlamlarında kullanıldığı gibi, “*insanlar*”, “*halk*” ve “*Atinalılar*” olarak da kullanılmıştır. “*Kratos*” ise “*güç*” anlamında olup; demokrasi “*halkın yönetimi*” olarak tanımlanmaktadır. Bundan anlaşılana ise, siyasal iktidarın kaynağının halkta olması; devlet yetkilerini kullananların, halkın yeğlemesine ve denetimine bağlı bulunmalarıdır. Görüldüğü üzere demokrasi, aslında bir iktidar sorunudur: Siyasal iktidarda ilk ve son söz halkın olacaktır (Tanilli, 1990, s. 27). Ortaya çıktığı dönemin gerçekleri dikkate alındığında, demokrasinin, aristokratlar tarafından, yönetimin kontrolünü savaşılarak kendilerinden alan sıradan halkı küçük göstermek için kullandıkları bir sıfat olduğu anlaşılmaktadır. Buna rağmen “*democraha*” özellikle Atinalılar ve diğer Yunanlılar tarafından Atina ve diğer Yunan şehirlerinin yönetimini açıklamak için kullanılıyordu (Özdemir, Şimşek ve Aktaş, 2010, s. 260-261).

Buradaki halk (*demos*), “*özgür, toprak ve köle sahibi, erkeklerden oluşan topluluk*” olup “*mülksüzler, ücretliler, kadınlar ve yabancılar*” *demosun* parçası değil, yalnızca ona tabi unsurlardır (Özdemir vd., 2010, s. 261). Dolayısıyla, Yunan demokrasisi kısmi bir demokrasi, bir azınlığın demokrasisi idi gerçekte; yani halkın ancak belli bir bölümü demokratik hak ve özgürlüklerden yararlanabiliyordu. “*Metek*” denilen yabancılar ile kadınlar, hele hele köleler, bu haklardan yararlanamazdı (Tanilli, 1990, s. 28).

Görüldüğü üzere Antik Yunan demokrasisi bugünkü anlamda halkın kendi kendisini yönettiği bir sistem olmanın oldukça uzağında, sınırlı mülkiyet odaklı, şeklen cumhuri ve erkek cinsiyetli bir rejimdi. Ancak dönemselsel olarak bakıldığında monarşi ve aristokrasiyi geride bırakmış, geniş tabanlı bir sosyal ve siyasal sistemdi. (Özdemir vd., 2010, s. 261)

Anlaşılabacağı üzere Atina demokrasisi, sınırlı mülkiyet odaklı, şeklen cumhuri, erkek cinsiyetli, kent doğumlu, seçim yöntemli yurttaşlık, yerellik ve eşitlik üzerine oturuyordu. Atina'nın benimsediği ve formüle ettiği demokratik değerler; özgürlük, yasanın egemenliği, hesap verilebilirlik ve yozlaşmama, halkın yasa teklifi verme hakkının önemi, siyasal faaliyete katılma ve eşitlik fikriydi. Ancak açıkça görülen şudur ki, demokratik sistemi meşrulaştıran ve açıklayan demokratik ideolojiler, demokratik kurum ve uygulamaların ortaya çıkmasından epeyce sonra geliştirilmiştir (Demirci, 2009, s. 116).

Atina demokrasisi, bir teorisyenin iyi düşünülmüş sistematik bir taslağı olmayıp, aksine tereddütsüz bir şekilde popülistti. Onun temel değeri, eğitimli olanların, iyi yetişmişlerin ya da mülk sahibi olanların değil, bütün yurttaşların siyasal eşitliği idi. Buna mukabil Roma demokrasisinde yurttaşlık konaklama ile özel mülkiyet ilkesine bağlıydı. Yurttaşlar *patrici* (soylu) ve *pleb* (köle) olup olmadıklarına bakılmaksızın servet dilimleri ölçüt alınarak beş sınıfa ayrılmışlardı. (Ağaoğulları ve Köker, 2011, s. 18). Sistematik bir teorisi

olmamasına rağmen, Atina demokrasi ideolojisi, siyasetin nasıl yapılması gerektiğine dair ayırıcı kavramlara sahipti (Demirci, 2009, s. 119). Bu niteliklere sahip olan Atina demokrasisinin altında yatan ilke, her Atinalının potansiyel olarak kamusal tartışmalara önemli bir katkısı olacağı idi. Yoksul veya emeğiyle geçinen biri de olsa her Atinalının siyasal tartışmalarda fikirlerini söylemesi teşvik edilirdi. İşte bu anlayışa dayanan “siyasal tartışmalarda özgür ve eşit konuşma hakkı”, tarihçi Herodot’a göre Atina demokrasisinin en ayırıcı özelliği idi (Demirci, 2009, s. 119).

Modern demokrasi.

Atina demokrasisi iki yüzyıl yaşadıktan sonra yıkıldı. Daha sonra orta çağda yeni düşünce akımlarının gelişimine paralel olarak tarih sahnesinde yeniden yerini aldı. Ancak bu yeni kavram, orijini olan kavramdan oldukça farklıydı ve kendi kendini yeniden üretmek zorundaydı. Artık demokrasinin değil yeni demokrasinin açılımının yapılması gerekiyordu.

Bu modern demokrasilerin temel özellikleri olarak şunlar sayılabilir (Özdemir vd., 2010, s. 265-266):

“Yurttaş odaklılık,

Adil ve dürüst seçim,

Siyasal eşitlik,

Çoğunluk yönetimi,

Açık tartışmacı, iknacı ve uzlaşmaya dayalılık,

Açık ve sorumlu hükümet,

Sivil toplum,

Hukuk önünde eşitlik,

İktidarın yalnız bir kişi ya da grubun elinde bulunmaması ve halkın tamamına ait olması,

Azınlık haklarının korunması,

Rasyonel temeller üzerine oturtulan yönetim yapıları,

Hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti,

Yasama yürütme ve yargı güçlerinin ayrılığı,

Bireyselleşme,

Laiklik,

Örgütlenme ve örgütlere katılma hürriyeti,

İfade hürriyeti,

Kamu görevlerine girebilme hakkı,

Haberleşme hürriyeti,

Temel insan hakları ve benzeri özellikler”.

Görülebileceği üzere modern demokrasiyi Antik Yunan demokrasısından ayıran farklar şunlardır (Özdemir vd., 2010, s. 266-267):

“Kent devletinden, ulus devlete kayması,

Yurttaşlık sınırlarının devlet sınırları ile eşitlenmesi,

Ergin yurttaşların genel oy hakkına sahip olması,

Yurttaşların belirli şartlar dâhilinde kamu görevlerine katılma hakkı kazanmaları,

Siyasal önderlerin destek toplamak için kamu önünde yarışma hakkının bulunması,

Tüm yurttaşların özerk siyasi partiler kurma hakkına sahip oluşu,

Özgür ve adil seçimlerin teminat altına alınmış olması,

Tüm yurttaşların hükümet edimlerini etkilemek amacıyla siyasi örgütlenmeler kurma hakkı,

Seçimleri kaybedenlerin iktidarı barışçı yollardan devretmesini güvence altına alan kurumlar,

Özerk örgütlenme ve derneklerin varlığı, yasallığı ve meşruiyeti,

Kabul edilen bir muhalefet örgütlenmesinin gerekliliğinin kabulü”.

Modern devlet hem yönetim aygıtını, bürokrasisini, hem de yönetim aygıtının meşruluk kaynağını oluştururken mutlaka hukuka dayanmaktadır. Hukuk, kaynağını toplumda bulmakta, toplum ise birbirinden farklı gruplardan meydana gelmektedir (Köker, 2004, s. 94).

Modern devletin ilk evresi olan monarşi döneminde bu kaynak, kralların kutsal ve/veya tanrısal hakları olup; 1680’lerle 1789 arasında geçen yaklaşık yüz yıllık bir dönemi içerir. Modern devlet hukuki dayanağı ile düşünülürken diğer unsur onun seküler karakteridir. Yani modern devletin varlığı ve meşruluğu dünyevi bir kaynaktan türemektedir. Modern devlet meşruluğunu toplum rızasına dayandırır (Lipson, 1984, s. 476) ve bu rızayı sağlarken de toplumu ve kendisini hukuk aracılığıyla kurmak ister. Ancak burada bir ikilem karşımıza çıkar: Devletin tekliğine karşın, toplumun çoğulculuğu yani farklılığı. Toplumun çoğulculuğunun devletin meşruiyet kaynağı olmasının zorluğu karşısında, toplum “ulus” adı verilen homojen kalıba sığdırılmaya çalışılır. Dolayısıyla toplumsal farklılıklar “ulusalcılık” veya “milliyetçilik” formülü altında “ulus devlet” te birleştirilir (Köker, 2004, s. 95).

Diğer taraftan toplumu oluşturan kesimlerin farklılığı nedeniyle, talepler de farklı olacak ve modern devletin bu taleplerin tamamına çözüm üretmesi gerekecektir. Bunun mümkün olmaması durumunda da toplumda direnme odakları oluşacaktır. İnsanlar kendi kültürel ilkelerinden kaynaklanan farklılıklara siyasi olarak müsamaha gösterilmesini yani

siyasi olarak bu kimlikleriyle kabul edilmeyi talep edeceklerdir. Anayasal bir düzende insanların bireysel farklılıklarıyla yaşamaları mümkündür, ancak bu farklılık etnik ve dini cemaatlerin kolektif özneler olarak düşünülmesi durumunda problemleri de getirecektir. Dolayısıyla gelinen nokta, insanların kendi kültürel özgürlüklerini yaşama haklarını talep etmeleri, bu talepleri siyasileştirmeleri sonucunda gündeme oturmuş bulunan milliyetçilikten farklı bir siyasi meşruiyet formülü arayışıdır (Köker, 2004, s. 97). Ulus devlet, gerçekleştirmek istediği homojenik yapı nedeniyle bu talepleri karşılamakta yetersiz kaldığından, talep sahiplerinin istekleri baskı altına alınacaktır (Köker, 2004, s. 97). Köker, ulus devletinde yaşanan bu problemin, “Yurttaşlığın heterojen hale getirilmek suretiyle, yani yurttaşlığın kültürel temellerinin ve kendini ifade ediş biçimlerinin radikal farklılaşmaya izin verecek şekilde açılarak, siyasi sürecin azami ölçüde âdem-i merkezileştirilmesi ve insanların kendi tarihi kimliklerini ne şekilde istiyorlarsa o şekilde formüle edebilecekleri siyasi pozisyonların üretilebileceği bir özgürlük anlayışıyla” çözülebileceğini ifade etmektedir (2004, s. 97- 98).¹

Demokrasi Kavramı

Demokrasi iki değişik anlamda tanımlanmakta ve buna paralel olarak iki değişik demokrasi teorisinden söz edilmektedir: “Normatif demokrasi teorisi” ve “ampirik demokrasi teorisi”. Normatif teori, demokrasiyi sözlük anlamından hareketle tanımlar. Bu teoriye göre; demokrasi, halkın halk tarafından halk için yönetildiği bir rejim olarak tanımlanır. Bu bir idealdir. Bu ideale tam anlamıyla hiçbir zaman ulaşamaz. Dahası bu anlamda demokrasinin gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti değer yargularıyla ilgili bir takdir sorunudur. Değer yarguları alanında ise görecelik ilkesi geçerlidir. Bu ilkenin geçerli olduğu alanda bilim yapılamaz (Gözler, 1998, s. 30; Gözler, 2011, 258-259).

Ampirik teoride ise; “olması gereken” değil, “olan” göz önünde bulundurulur. Bu teoriye göre demokrasinin varlığı birtakım kriterlerden hareketle tespit edilir. Nispeten çokça bir yurttaş grubunun uzun bir zaman boyunca arzularına cevap verebilen rejimlerin ortak özellikleri olarak altı özellik ortaya konabilir ki bu özellikler aynı zamanda bir devletin demokratik sayılabilmesinin de minimum kıstaslarıdır (Gözler, 1998, s. 30):

- “(1) Etkin siyasal makamlar seçimle işbaşına gelmelidir.
- (2) Seçimler düzenli aralıklar ile tekrarlanmalıdır.
- (3) Seçimler serbest, adil olmalı ve genel oy ilkesi uygulanmalıdır.
- (4) Seçimlere birden fazla siyasal parti katılabilmelidir.
- (5) Muhalefetin iktidar olabilme şansı olmalıdır.

¹ Nitekim eleştirel siyaset teorisinin asıl bağlamını modern toplumun sorunları oluşturmakta olup; bu teorisinin demokrasiye yüklediği anlam da insanların kendi iradelerini karşılıklı iletişimsel eylem içinde oluşturmaları bakımından özgür olmaları üzerinedir. Bu bağlamda demokrasi, “insanların sürekli yayılım gösteren denetim güçlerinin nesnel koşulları altında, nasıl yaşamak isteyebilecekleri ve istediklerine ilişkin pratik soruyla ilgili genel ve kamusal iletişimin kurumsal olarak güvence altına alınmış biçimleri” olarak tanımlanır (Köker, 2008, s. 109-111).

(6) Ülkede temel kamu hakları güvence altına alınmış olmalıdır”.

Bu altı şarta Arend Lijphart tarafından “sistemin uzun bir dönem itibarıyla vatandaşların isteklerine karşı makul ölçüde duyarlı olması gerekliliği” şartı da eklenmiş olup buna göre demokrasi şu şekilde tanımlanabilir: “Etkin siyasal makamların; düzenli aralıklarla tekrarlanan, birden fazla siyasal partinin katıldığı, muhalefetin iktidar olma şansına sahip olduğu serbest seçimlerle belirlendiği; temel kamu haklarının tanınmış ve güvence altına alınmış olduğu bir rejimdir”(Gözler, 2011, s. 261).

Demokrasi, halkın hem yöneten hem de yönetilen durumunda olduğu bir yönetim biçimidir. Oyu ile iradesini açıklayan halk yönetendir, egemen kişinin iradesi egemen gücün kendisidir. Oy hakkını belirleyen yasalar ise bu yönetim biçiminin temel yasaları olacaktır. Günümüzde özgürlüklerin yaşanması ve özgürlükçü hareketler, demokratik sistemler içinde olabilmektedir.

Demokrasi, her toplumsal sistemde değil, ancak işlevsel olabileceği bir toplumsal sistemde geçerli olabilecek bir siyasal yöntemdir. Daha açık söylemek gerekirse, demokrasi, geleneksel toplumsal sistemlerde değil, modern toplumsal sistem içinde işlevsel, bu nedenle gerekli ve yine aynı nedenden ötürü var olabilecek bir siyasal yöntemdir. Bu nedenle demokrasinin var olabilmesi için belirli iktisadi ve kültürel koşulların varlığı gerekmektedir. Bu koşullardan bir tanesi “iktisadi kalkınma” diğeri ise “siyasi kültür” dür. Neticeten, siyasal gelişmenin amacı demokrasinin kurulmasıdır, demokrasinin kurulması da iktisadi kalkınma ve kültürel değişime bağlı olmaktadır (Köker, 2010, s. 33-36).

Demokrasi, genel ve eşit oy hakkı, belirli aralıklarla yapılan, gizli oy ve açık sayım ilkesine dayanan seçim mekanizmasıyla siyasal iktidarın değiştirilme olanağının ve dolayısıyla da muhalefetin kurumlaştığı bir siyasal sistemdir (Köker, 2010, s. 13). Demokrasi, ayrıcalıklar ve hiyerarşik yapılanmalar yerine liyakat ve fırsat eşitliğine dayanan bir toplum öngörür. Alınan kararlarda bireyin katkısına imkân sağlanan demokraside eşitlik ve özgürlük başat kavramlardır. Bu nedenle siyasal hayatta demokrasi “erdem” olarak algılanır. Zira,

Demokratik toplumlarda farklılıklar barış içinde yaşar, bireyin ve bireysel özgürlüklerin değeri vardır, siyasal özgürlükler ve adaletin sağlanması demokrasilerde daha fazla mümkündür. Demokrasi, hemen her şeyin eleştirilebildiği, farklı kesimlerin kendilerini ifade edebildiği bir sistemdir. (Şahin, 2006, s. 23-24)

Demokratik devletlerin, devleti tamamıyla kuşatan bir ideoloji ile bir arada bulunması söz konusu değildir. Zira hukuk devleti ilkesi, devletin bir ideolojinin kuşatmasından kurtularak hukukun kuşatması altına girmesiyle mümkün olabilir. Anayasal demokratik devlette, yönetimde söz sahibi olanların bu yönetimlerinden dolayı halka karşı hesap verebilmeleri gerekir. Bu geleneğin içinde olan Locke, hükümet ile devlet arasında bir ayırım yapmaz ve her ikisini ifade etmek için “sivil yönetim” terimini kullanır. Locke’a göre, hükümet siyasi erkin kendisidir ve bunu tayin eden de toplumsal iradedir (Çaha, 2000, s. 97).

Çoğunlukçu – Çoğulcu Demokrasi Anlayışı

Tarihsel süreç içerisinde çeşitli düşünürler tarafından değişik yönetim biçimleri ortaya konmuştur. Nitekim Aristoteles, monarşi, aristokrasi ve *politea* şeklinde bir ayırım yaparken²; Montesquieu, cumhuriyet, monarşi ve despotizm ayırımını kullanmaktadır. Rousseau' da bu ayırım demokrasi, aristokrasi ve monarşi şeklinde olup; ayırımın ölçütü yöneticilerin sayılarıdır. O'na göre demokraside yöneten durumda olan yurttaşların sayıları yönetilen durumda olan yurttaşlardan fazladır. Bir diğer deyişle, demokraside yasayı yapan da uygulayan da egemen toplumun çoğunluğudur (Gözler, 1999, s. 53).

Çoğunluğun yönetimi hakkı, demokrasinin temel bir ilkesi olması gerekirken tarihsel süreç içerisinde adeta amaç durumuna getirilmiş çoğunluğun mutlak üstünlüğünü, yanılmazlığını ve doğruluğunu ön plana çıkaran ve adına da “çoğunlukçu demokrasi” denilen anlayış ortaya çıkmıştır. Çoğunlukçu demokrasi anlayışına göre, çoğunluk iradesi asla yanılmaz, halkın iyiliğini yansıtır ve bundan dolayı da çoğunluk karşısında azınlıkta kalan görüş yanlıştır. Oysa günümüzde demokrasi anlayışı çoğunluğun yönetiminden daha fazla bir anlam taşımaktadır. Kuvvetler ayrılığı, anayasanın üstünlüğü ve anayasa yargısının varlığı gibi hususlar, çoğunluğun gücünü sınırlamayı hedeflemekte olup, çoğunlukçu demokrasinin bunlarla bağdaşması mümkün değildir (Hakyemez, 2003, s. 74-76).

Çoğunlukçu demokraside yaşanan bu problemlere çözüm olarak “çoğulcu demokrasi” modeli karşımıza çıkmaktadır. Çoğunlukçu demokrasinin eleştirilen yönlerini törpüleyen bu anlayışa göre yine çoğunluğun yönetme hakkı bulunmakla birlikte, bunun karşısında azınlık hakları da vazgeçilmez öneme sahiptir. Çoğunlukçu demokraside olduğu gibi parlamentonun yeri korunmakla beraber, çoğunlukçu demokrasinin aksine yetkileri sınırsız değildir, üzerinde anayasa vardır. Görüldüğü üzere çoğunluğun yönetimi halen temel bir ilke olarak varlığını korumaktadır, ancak demokrasinin gerçekleşmesi için tek başına yeterli değildir. Temel hak ve özgürlüklerin korunması, çok partili siyasal yaşam, muhalefet etme özgürlüğü ve azınlığın korunması gibi temel demokratik ilkelerin de sisteme eklenmesi zorunludur. Buradaki temel sorun çoğunluk ile azınlık arasındaki dengenin nasıl gerçekleşeceği noktasında

² Roma siyasal düşüncesinin en önemli temsilcilerinden olan Cicero da siyasal rejimleri yönetimde bulunanlara göre sınıflandırır. Yönetimin tek kişinin elinde olması monarşi, seçkin bir azınlığın yönetmesi aristokrasi ve kamusal işlerin halkın elinde bulunması ise demokrasi adını alır. Bunlar arasında Cicero'nun en az beğendiği ise demokrasidir. Bu rejimde, eşitlik adına yukarı olana da aşağı olana da aynı önemin verilmesiyle eşitsizlik yaratılır. Eşitsizliğin, özgürlüğün aşırı boyutlar kazanmasıyla demokrasi yozlaşır ve yığınların tiranlığına dönüşür (Ağaoğulları ve Köker, 2011, s. 59).

Yunanlı bir düşünür olan ancak Roma'da yaşayan Polybios da yönetim biçimlerinin bir doğal yasa gereği ister istemez belli bir sırayı izlediklerini ileri sürer. İlk yönetim biçimi tek bir kişinin kaba gücüne dayandığından tiranlık olarak adlandırılır. Aklın ve mantığın üstün gelmesiyle tiranlığın yerini monarşi alır. Kralların istedikleri her şeyi yapabilecekleri sanısına kapılmaları sonucunda yozlaşan monarşi yeniden tiranlığa dönüşür. Soylu önderlerin tiranlığı yıkılmalarıyla aristokrasi kurulur. Bunu ikinci kuşak soyluların halkın korunması görevini savsaklayıp kendilerini sınırsız bir para tutkusuna kaptırmalarıyla oluşan oligarşi izler. Ayaklanan halk tarafından demokrasi kurulur. Ancak bunun yozlaşması da uzun sürmez; bir yandan yasaların horlanması diğer yandan başvurulan şiddet hareketleri nedeniyle demokratik nitelikler yok olur ve demokrasi ohlokrasi (ayaktakımının yönetimi) ye dönüşür. Bunun da yol açacağı yönetim biçimi tiranlıktır (Ağaoğulları ve Köker, 2011, s. 33).

düğümlenmektedir. Bunun aşılmasındaki temel prensip de çoğunluğun kabul ettiği her kuralın mutlak doğru olmadığına kabulünde yatmaktadır (Hakyemez, 2003, s. 76-77).

Cumhuriyet

Cumhuriyet sözcüğü dilimize Arapça “Cumhur” kelimesinden gelmiş olup, cumhur; halk, ahali, büyük kalabalık, toplu bir halde bulunan kavim yahut millet demektir. “Cumhuri” ise, cumhura yani millete, halka mahsus anlamındadır. Cumhuriyet, işte bu cumhuriden türetilmiş bir isim olup, “halka mahsus şey, halka ait olan şey” demektir. O halde, etimolojik olarak, devlet şekli anlamında “cumhuriyet”i “halka ait olan devlet” diye tanımlayabiliriz (Gözler, 1999, s. 52).

Benzer şekilde Türk Hukuk Lügati, “Cumhuriyet, devlet reisi, millet veya millet meclisleri tarafından muayyen müddet için seçilen hükümet şekli; cumhuriyetçilik ise, milli hâkimiyet ülküsünün en iyi ve en emin surette temsil ve tatbikine elverişli hükümet şeklidir” (1991, s. 56) derken; Duguit “Cumhuriyet, şeklen, devlet başkanının ‘ırsiyete dayalı olmayan bir yolla’ belirlendiği devlet biçimlerini ifade eder” (Gözler, 1999, s. 54) şeklinde bir tanım vermektedir. Buradaki ‘ırsiyete dayalı olmayan yol’ da herhâlde ‘seçim’ olmalıdır”. Özbudun ise, cumhuriyet ile monarşi arasında temel bir değer ve zihniyet farkı olduğunu ve bu farkın, cumhuriyetin “vatandaşlık”, monarşinin ise “uyrukluk” kavramlarına dayanmasında yattığını söylemektedir (1995, s. 49)

Cumhuriyet sözcüğü, Fransızca “*La République*”, İngilizce “*The Republic*”, sözcükleri ile aynı kavramı ifade etmek için kullanılmıştır. “*Res Publica*” sözcüğü zamanla siyasal ve tarihî gelişimin etkisi altında demokratik bir rejimi, kamu ve halk hizmetinin görüldüğü bir devlet yönetimini ifade etmiştir (Güner, 2006, s. 42).

Cumhuriyet hem bir devlet şekli hem de hükümet şekli olarak kabul edilebilir. Devlet şekli olarak egemenliğin, bir kişiye veya zümreye değil, toplumun tümüne ait olduğu bir devleti ifade eder. Hükümet anlamında kullanıldığında ise; başta devlet başkanı olmak üzere, devletin başlıca temel organlarının seçim ilkesine göre kurulmuş olduğu, özellikle bunların oluşumunda veraset ilkesinin rol oynamadığı bir hükümet sistemini anlatır. Böylece cumhuriyet, seçim ilkesine dayanan bir hükümet sistemi anlamını taşımaktadır. Aslında devlet ve hükümet şekli olarak cumhuriyet kavramlarının birbiriyle çok yakından ilgili olduğu açıktır. Egemenliğin siyasal toplumun tümünde olduğu bir sistemde, devletin temel organlarının toplum iradesinin ifadesi olan seçimlerle oluşması tabidir (Özbudun, 1995, s. 47-49).

Siyasal olduğu kadar hukuksal bir kavram olarak cumhuriyet, siyasal rejimlerin ötesinde hukuksal bir yapı boyutuna sahip olup, halkın egemen olduğu yönetim düzeninin hukuksal yapısı ve çerçevesidir. Halkın veya temsilcilerinin belirli bir eylem için özgürce çıkaracakları yasalar cumhuriyet düzeninin temeli ve özünü teşkil edecektir (Güner, 2006, s. 42).

Yöneten ve yönetilen olarak vatandaş, asgari düzeyde özerklik, sadakat ve hüküm verebilme gibi özelliklere sahip olmalıdır. Cumhuriyet fikrinin önemi de vatandaşların belirli topluluklar oluşturabilmek, bunlara katılabilmek veya reddetmek için bireylerin özgürlüğünü yaratan ve koruyan kamusal bir topluluk olmasından kaynaklanır.

Cumhuriyet yönetimi herkese oy hakkı tanınmasını gerekli kılar. Halkın kendi kendini yönetimi çerçevesinde her yurttaşın ülkenin genel sorunları karşısında söz söyleyebileceği bir düzendir bu. Bununla beraber, halkın tek bir kişiden oluşsa dahi azınlığı ezmesi yasaktır; dolayısıyla en büyük risk genel oy hakkının bir çoğunluk despotizmine dönüşümüdür (Serge, 2006, s. 28).

Cumhuriyet, devlet hizmetlerinin tamamında veraset usulünü mutlak surette reddeder ve bunun yerine seçim usulünü koyar ki cumhuriyetin özü ve gerçek anlamı bu noktada yatar. Ülkemizde, milletvekili sayısının fazlalığı, milletvekili adaylarının fazlalığı ve 'dar bölge seçim sistemi' nin olmayışı gibi nedenlerle seçmenin kimi seçtiğini ve daha sonra da kimden hesap soracağını bilemediğini bu nedenle de temsil ilişkisinin seçmenle vekil arasında olmaktan çıktığını ifade eden Akartürk'e göre; "Türkiye' deki demokrasi, 'delegasyoncu' bir demokrasi. Seçmen partilere açık çek vermek suretiyle, 'bu oyunu kendi aranızda oynayın, bizi karıştırmayın' demeye mecbur bırakılıyor. Bu katılımcı bir demokrasi olmadığı gibi, çoğunlukçu demokrasi bile değil" (2012, s. 19-20).

Görülebileceği üzere demokrasinin özünde serbestçe yapılan seçimler ve bu seçimlerde alternatif olanlardan birini seçebilme ihtimali söz konusu olmalıdır. Birileri göreve talip olacak ve vatandaş da bunlardan uygun gördüğüne oyunu verecek. Demokratik ülkelerdeki politik yapı genellikle "sağ" ve "sol" görüş üzerine göre kuruludur. Biri gelir, bir veya iki seçim dönemi görevde kalır, daha sonra gider ve diğeri gelir. Dolayısıyla bir toplumsal denge sağlanır. Türkiye'de ise böyle bir denge bulunmamakta olup, 1950 yılından beri ülkeyi hep aynı zihniyet yönetmiştir. Parti isimleri farklılaşmış, ancak zihniyet aynı kalmıştır. Bu da toplumun gelişmesinin önündeki en büyük engeldir; zira toplum hep aynı çoğunluğun elinde yoğrulmuş, farklı seslerle uyanamamış, farklı düşüncelerle beslenememiştir.

Ülkemiz demokrasisi ya gerçekten katıksız, otoriter, çoğunlukçu bir siyasal iktidar yapısı ya da birbiriyle uzlaşmaz, anlaşamaz koalisyon yapıları ortaya çıkarıyor. 1950-60 arası sistem 'İki Partili Sistem' adı altında, aslında 'hâkim parti sistemi' dir. Zira 1950'de Demokrat Parti var, 1954' te Demokrat Parti seçilmiş, 1957' de yine Demokrat Parti, 1960' da seçim olsaydı muhtemelen yine Demokrat Parti olacaktı. Yalnızca bizde değil hangi ülkede olursa olsun böyle bir sistemde, demokrasiyi kurmanız mümkün değildir. Hâkim parti sistemi, tek parti sisteminin yumuşatılmış, etrafa başka partiler serpiştirilmiş bir hali. 1960'lardan sonra bir 'Koalisyon Dönemi' söz konusu, 1993'ten 2002'ye kadar yine bir koalisyon dönemi. 2002' ten sonra yine bir hâkim parti sistemiyle karşı karşıyayız. Çok partili bir sistem var görüntüde, ama diğer partilerin iktidara gelme şansı teorik; yani seçimlerin sonucu aşağı yukarı belli, işte bu Türkiye'nin en büyük şanssızlığı. (Akartürk, 2012, s. 23-24)

Diğer taraftan demokrasilerde görev verilenlere bir hesap sorabilme düşüncesi vardır. Hesap sorulacak olan nedir? Parlamantonun çıkardığı yasalar ve bunların uygulanışı. Hesap sorulacak olanlar kimler? Yasama ve yürütme. Demokrasi bu iki unsurun birbirinden ayrı olmasını yani kuvvetler ayrılığını öngörür; mutlak monarkın yetkilerini kısıtlamak için düşünülmüş olan bu ilkede, yasaları yapacak ve uygulayacak olanlar birbirinden farklı kişilerdir. Oysa ülkemizde kuvvetler ayrılığından ziyade iktidar ve muhalefet ayrılığı söz konusu.

Ülkemizde ne yazık ki 'kuvvetler ayrılığı' diye bir şey kalmamıştır. Kanunlaşan yasa tasarılarının yüzde sekseni hükümet kanadından yani yürütmeden geliyor, dolayısıyla yasama inisiyatifi bugün parlamentoda değil ve meclisteki denetim hiçbir şekilde işlemiyor. Eğer parlamentodaki üyeler aynı zamanda yürütmedeki üyelerse, yani bir başbakan bir yürütmenin üyesi oluyor, aynı zamanda bir partinin siyasi lideri ve aynı zamanda milletvekili; yasa yapıyor, öbür taraftan yasayı uyguluyor. Bakanlar, aynı zamanda yasama organı içerisinde, milletvekili statüsünde ve aynı zamanda da yürütme kuvveti içerisinde. Böyle bir düzen içerisinde yasama ve yürütme ayrılığı aslında sadece bir hukuki varsayımdan ibarettir. (Akartürk, 2012, s. 20-21)

Demokrasilerde seçim, sadece yöneticileri tercih etme veya yönetime onay verme eyleminden ibaret sayılamaz. Devlet düzeninin meşruiyeti için seçimin sahici bir seçim olması zorunludur. Diğer taraftan seçim sistemleri ile siyasi çoğulculuk arasında yakın bir ilişki mevcut olup; yurttaşların demokratik kararların üretilmesine etkin olarak katılabilmelerinin sağlanması, seçim sisteminin çoğulcu oluşuma izin vermesiyle mümkündür (Köker, 2006, s. 200-201).

Çoğulculuk; modern toplumlarda, toplumsal cinsiyete, iş bölümü esasına göre belirlenen statülere, üretim araçlarına göre tayin edilen sınıf esasına, etnik veya dini kimliklere dayanan çoklu karmaşık yapısı içinde oluşan farklı çıkar ve dolayısıyla taleplerin kamusal ifadesine, buradan da siyasi karar alma süreçlerine aktarılmasına imkân veren bir kavramdır. Muhalefetin varlığı çoğulculuğun varlığı için, çoğulculuğun varlığı da seçimin ve dolayısıyla siyasi sistemin demokratikliği, bu da devlet düzeninin meşruluğu için zorunlu olmaktadır. (Köker, 2006, s. 201)

Esasında parlamenter sistem yasama ve yürütme gerilimine çözüm üretebilen bir sistemdir. Ancak bu sistemin işlemesi için, iyi işleyen siyasi partilere ve uzlaşma geleneğinin yerleştiği bir demokratik siyasi kültüre ihtiyaç vardır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Felsefesi

Cumhuriyet fikri, Fransız Devriminin gelişmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu düşünce; krallıkların ve imparatorlukların çökme, sona erme dönemlerinde, monarşilerin batışını ve ister istemez yeni arayışları doğurmuştur. Yeni arayışlar, kendiliğinden monarşilerin tersi olan yönlerde gelişmiştir. Eski çağların antik cumhuriyetlerinin oluşturduğu örnekler ele alınca, cumhuriyet düzeni yaratmak için öne sürülen düşünceler daha somut biçimlenmiştir. Nitekim Yakup Kadri Karaosmanoğlu da Ulus Gazetesi'nde yayınladığı bir makalesinde "Cumhuriyet düşüncesinin doğuşunda Atatürk üzerinde Fransız Devriminin düşüncesinin etkisi olduğunu" söylemektedir (Güner, 2006, s. 44).

Atatürk'ün cumhuriyet ile ilgili sözleri, bir bakıma ülkemiz cumhuriyetçiliğinin temelini ve çerçevesini oluşturmaktadır: "Hürriyet ve istiklâl benim karakterimdir. Ben milletimin ve büyük ecdadımın en kıymetli mirasından olan istiklal aşkı ile yaratılmış bir adamım. Ben yaşayabilmek için mutlaka müstakil bir milletin evladı kalmalıyım. Bu sebeple millî istiklâl bence bir hayat meselesidir". Atatürk'ün değerlendirdiği özgürlük ve bağımsızlık için en uygun ortam cumhuriyettir.

Atatürk'e göre, "Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir". Cumhuriyetin baş özelliği, millet egemenliğine dayanması, demokrasiyi sistem olarak benimsemesidir. Her demokratik rejim cumhuriyet olmamakla beraber, demokrasinin en gelişmiş şekli, en ileri hüviyeti ile görünümü cumhuriyetle sağlanır. Ona göre "Demokrasi prensibinin en asrî ve mantıkî tatbikini temin eden hükümet şekli cumhuriyettir".

Atatürk'e göre, "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk halkına Türk milleti denir" ve "Türk milleti, halk idaresi olan cumhuriyetle idare olunur bir devlettir". Görüleceği üzere, Kemalist ideolojide devlet ile millet aynı şeydir. Devlet ile milletin bu özdeşliğinin nedeni, toplumdaki en üstün güç olan egemenliğin millete ait olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Kemalist milli devlet anlayışının Rousseaucu bir temele dayandığı söylenebilir (Köker, 2010, s. 155-156).

Atatürk, "demokrasi prensibi"ni halk devleti, halk yönetimi, halkın kendi mukadderatına hâkim olması anlamında, kısaca "siyasi demokrasi" ile eş anlamlı olarak kullanmıştır. Bu prensibe göre, irade ve hâkimiyet, milletin tümüne aittir ve ait olmalıdır. Demokrasi prensibi, millî hâkimiyet şekline dönüşmüştür. Demokrasi esasına müstenit hükümetlerde hâkimiyet, halka, halkın çoğunluğuna aittir. Demokrasi prensibi, hâkimiyetin millette olduğunu, başka yerde olamayacağını gerektirir. Bu suretle demokrasi prensibi, siyasi kuvvetin, hâkimiyetin kaynağına ve meşruiyetine temas etmektedir (Güner, 2006, s. 42).

Atatürk'ün çağdaş devleti, demokratik bir devlet olup; cumhuriyetçilik, milli egemenlik, laiklik ve halkçılık ilkeleriyle çok yakından ilişkilidir. Halkın kendi yönetimine kendisinin hâkim olduğu devlette, hükümet sisteminin de buna uygun olması, yani demokrasi olması gerekir. Milli egemenlik anlayışının halkçılık ile tamamlanması ona demokratik içeriğini kazandırmaktadır ki bu demokrasi, gerçek ve geleneksel demokrasi, hürriyetçi, siyasi demokrasidir (Özbudun, 1989, s. 287-295). Atatürk'ün bu düşüncesi, "Demokrasi esas itibarıyla siyasî mahiyettedir. Demokrasi, bir sosyal yardım veya bir iktisadî teşkilât sistemi değildir. Demokrasi maddi refah meselesi de değildir. Böyle bir nazariye, vatandaşların siyasî hürriyet ihtiyacını uyutmayı amaçlar. Bizim bildiğimiz demokrasi, bilhassa siyasîdir; onun hedefi milletin idare edenler üzerindeki murakabesi sayesinde siyasî hürriyeti temin etmektir" denilmek suretiyle İnan tarafından da teyit edilmektedir (2000, s. 406-407). Atatürkçü anlayışta, halkın halk tarafından yönetimi esas olup; cumhuriyet ve demokrasi, oluşturulmak istenen rejimin birbirinden ayrılması mümkün olmayan unsurlarıdır.

Cumhuriyet - Demokrasi İlişkisi

Anayasa hukuku doktrininde cumhuriyetin hukuki tanımı üzerinde görüş birliği yoktur. Bir kısım yazarlar, cumhuriyet kavramını monarşinin karşıtı olarak “dar” anlamda, bir kısım yazarlarsa demokrasiyle özdeş olarak “geniş” anlamda tanımlamaktadırlar.³ Dar anlamda cumhuriyette; doğrudan veya dolaylı olarak halk tarafından belirli bir süre için seçilen bir devlet başkanı vardır; buna karşın geniş anlamıyla cumhuriyette, egemenlik bir topluluğa aittir.

Cumhuriyetin dar anlamda tanımı Duguit’e dayanmakta olup; devlet başkanı, bu göreve verasetle geliyorsa o devlet monarşidir, yok eğer başka bir usulle geliyorsa o devlet cumhuriyettir. Devlet başkanlarının göreve geliş şekillerine göre yapılan yönetim tanımları Türk Anayasa Hukukunun klasik doktrinine de hâkimdir. Nitekim Ali Fuat Başgil ve İlhan Arsel’ in tanımları bunlar arasında sayılabilir (Gözler, 1999, s. 55-56). Devlet başkanının seçimle yahut zor kullanarak yönetime gelmesinin önemi olmayıp, hükümet ister tek bir kişiye verilsin ister bir topluluğa verilsin, veraset yoksa söz konusu devlet bir cumhuriyettir (Gözler, 2011, s. 180). Siyasi ve duygusal olarak cumhuriyet kelimesinden başka şeyler amaçlanabilse de hukuken cumhuriyet, irsi bir monarşinin tersinden ibarettir (Gözler, 2011, s. 181).

Doktrinde cumhuriyetin geniş anlamda tanımlanması gerektiğini savunanlara gelince; bunlar cumhuriyeti, demokratik düzenin temel prensiplerini içine alan geniş bir kavram olarak düşünmektedirler. Bu anlayışta, cumhuriyet demokrasinin eş anlamlısıdır. Fransız hukukçu Hauriou’ ya göre “cumhuriyet tamamen seçime bağlı bir hükümet şekli olup; seçilmiş yöneticilerin ömür boyu değil, sadece belirli bir zaman için görevde kalmasını gerektirir. Bu şart sayesinde cumhuriyet, milli egemenliğin en iyi şekilde gerçekleştiği hükümet şekli haline gelir. Böylece cumhuriyet, milli egemenlikle ve dolayısıyla demokrasiyle özdeşleşir” (Gözler, 2011, s. 181).

Günümüz Türk Anayasa Hukuku literatüründe bazı istisnalar dışında cumhuriyet ve demokrasi kavramları arasında paralellik kurulmakta ve cumhuriyet kavramı, adeta demokrasi ile özdeş tutulmaktadır. Cumhuriyeti demokrasinin alt yapısı olarak tanımlayan Kayador (2009), “Kendisini cumhuriyetçi olarak tanımlayan bir bireyin demokrat olmamasını mümkün görürken, bir demokratınsa, cumhuriyetin olmazsa olmazlarının tümüyle barışık olması gerektiğini” söylemektedir. Yazarın, cumhuriyetin olmazsa olmazı olarak nitelendirdiği değerler şunlardır: “Yurt sahibi olmak ve bu yurdun bölünmezliği ve bütünlüğünü her şeyin ötesinde görmek”, “yurt üzerinde yaşayan ve uluslaşma aşamasına gelmiş insan topluluğu”, “yalnızca dinle devlet işlerinin birbirinden ayrıldığı değil yeri

³ Cumhuriyet- demokrasi ayrımını tarihsel kökeni doğrultusunda açıklamak isteyen bir görüşe göre ise; demokrasi Eski Yunan’a dayanır ve halkın yönetici güç olarak yer aldığı bir geleneği ifade eder. Cumhuriyet düşüncesi ise Roma İmparatorluğu’na dayanır ve insanın doğası gereği siyasi bir varlık olduğunu, potansiyellerini gerçekleştirmek için ortak bir örgütlenme içerisinde yaşamaya gerektiğini, iyi bir insanın aynı zamanda iyi bir vatandaş olması gerektiğini ve toplumun da iyi vatandaşlardan kurulu olduğunu ileri sürer (Türküne, 2005, s. 154).

geldiğinde din üzerinde de egemenlik sağlayabilecek laiklik anlayışı”, “tek ve evrensel hukuk düzeni” ve “hukukun üstünlüğü anlayışı” (Kayador, 2009).

Kayador’la aynı düşünceyi paylaşan Öncel (2010), “Terminolojik olarak farklı kavramları ifade etseler de Atatürk ve Türkiye pratiğinde demokrasi ve cumhuriyet birbirlerini tamamlayan, olmazsa olmaz iki hayati kavramdır. Biri diğeri için feda edilemez. Türk Milleti’nin menfaatleri için her ikisinin de el ele gitmesi gerekir” demektedir. Demokrasi ve cumhuriyetin Türkçe’de halkçılık anlamına geldiğini söyleyen İnce de (2012), “Laik ve demokratik olmayan cumhuriyet gerçek cumhuriyet değildir. Laik bir cumhuriyet olmayan demokrasi de (şeklen) kusurlu bir demokrasidir” demektedir.

Cumhuriyet ve demokrasi yan yana kullanılan kavramlar olmakla ve Türk kamu hukukundaki hakim görüş de yukarıda da belirtildiği üzere bu iki kavramın paralel ve hatta özdeş kavramlar olduğu yönünde olmasına karşın; cumhuriyet ve demokrasi kavramları gerçekte farklı anlamlar taşırlar. Cumhuriyet daha çok bir yönetim biçimi iken, demokrasi kavramı yönetimin oluşum ve işleyiş kurallarını ortaya koyan içeriğe ilişkin bir kavramdır (Sabuncu, 1995, s. 44). Nitekim Schumpeter de “Demokrasi politik bir metottur yani politik kararlara varmak için bir nevi teşkilatlanmadır ve bu haliyle, belli şartlar altında varacağı sonuçlarla ilgili olmaksızın kendiliğinden bir amaç olmaya uygun değildir” demek suretiyle demokrasiyi yalnızca bir “hükümet kurma metodu” olarak gördüğünü açıkça ortaya koymaktadır (1971, s. 159). Dolayısıyla cumhuriyet oldukları halde demokratik olmayan ülkeler bulunabildiği gibi, cumhuriyetle yönetilmedikleri halde demokratik yönetimlere sahip olan ülkeler de söz konusudur. Nitekim Duguit “Bir monarşinin mutlak veya despotik olabileceği gibi, bir cumhuriyetin de mutlak veya despotik olabileceğini” söylemektedir (Gözler, 1999, s. 54).

Gözler de monarşi ve cumhuriyetin tanımlanmasında mutlakiyet, despotizm ve demokratiklik gibi unsurların kullanılmayacağını, bunların monarşinin de cumhuriyetin de özelliği olabileceğini söylemektedir (1999, s. 55). Dolayısıyla, cumhuriyet ile demokrasi ve monarşi ile demokrasi arasında bir bağıntı bulunmamaktadır.

Cumhuriyet ile demokrasinin özdeşleştirilmesinden şüphe duyan ve “Demokrasiyi sadece cumhuri devlet şekli olarak kabul etmek ne dereceye kadar doğrudur” sorusunu soran Arsel’e göre; “Demokrasi devlet şeklinden ziyade bir rejimin adı olup demokratik olmayan monarşiler olabileceği gibi demokratik olmayan cumhuriyetler de olabilir” (1964, s. 43).

Demokrasi ile cumhuriyet kavramlarının birbirlerinden farklı ve karıştırılmaması gereken kavramlar olduğunu düşünen yazarlardan Sabuncu’ya göre de “Bir devletin adının cumhuriyet olması ve başında veraset yoluyla iktidara gelmiş bir devlet başkanının bulunmaması, o devletin demokratik bir yönetim sistemine sahip olduğunu göstermez. Dolayısıyla, başında bir hükümdarın bulunduğu bir yönetim demokrasi olabileceği gibi, bir cumhuriyet yönetiminin demokratik olmaktan uzak olduğu durumlar da söz konusu olabilir. Nitekim devlet yaşamının demokratikleştirildiği, ama yine de hükümdarlığın sürdüğü

meşruti krallıkların yanı sıra, başlarındaki kişi cumhurbaşkanı adını taşıdığı için cumhuriyet sayılan diktatörlükler de pek çoktur” (1995, s. 44).

Sonuç

Cumhuriyet ve demokrasi kavramları birbirlerinden farklı kavramlardır; ancak karşıt değil birbirini tamamlayan kavramlardır. Birbirini ne kadar tamamladığının ölçütü de cumhuriyet kavramının içeriğinin demokratik değerlerle hangi ölçüde dolu olup olmadığına göre belirlenir. Dolayısıyla cumhuriyet kavramının içeriği demokratik değerlerle doluyorsa bu iki kavram benzer ve hatta özdeş kavramlar olarak tanımlanabilir. Yok eğer, cumhuriyet kavramının içeriği demokratik değerlerden uzaksa benzerlik de o derece azdır. Nitekim demokrasi açısından ülkemizin içinde bulunduğu durum Hekimoğlu tarafından “yarı demokrasi” olarak nitelendirilmektedir (2011, s. 194).

Devlet başkanının vatandaşlar tarafından serbestçe seçilmesi son derece önemli olmakla beraber, aslolan vatandaşların oluşturduğu politik birliğin kaderinin yine vatandaşların iradelerine bağlanmış olması, adına cumhuriyet denen politik birlik için neyin iyi, neyin kötü olduğuna karar verilmesinde tek geçerli kaynağın vatandaş iradesi olmasıdır. Bu ise, aynı özgürlüklerden eşitlik ortamı içerisinde ve ayrıcalıklardan arınmış bir şekilde yararlanabilen vatandaşların yer aldığı özgür bir kamusal tartışma alanının mevcudiyetini gerekli kılar. Bunun doğal neticesi de zorunlu olarak, üzerinde karar alınacak konuların belirlenmesinde ve bu konuların tartışılmasında hiçbir kısıtlama veya kutsallaştırılmış yasakların olmaması demektir.

Kaynakça

- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (2011). *İmparatorluktan Tanrı Devletine* (7. baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Akartürk, E. A. (2012). *Anayasa'nın Değiştirilemez Maddeleri ve Başkanlık Sistemi Panel Notları 1 Haziran 2011* (2. baskı). İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Arsel, İ. (1964). *Anayasa Hukuku: Demokrasi*. Ankara: Doğu Matbaacılık.
- Audier, S. (2006). *Cumhuriyet Kuramları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çaha, Ö. (2000). İdeoloji ile Hukuk Arasında Devlet. *Doğu Batı Dergisi*, 13, 87-113.
- Demirci, F. (2009). Platon'da Cumhuriyet - Demokrasi Gerilimi: Geçmişteki Bir İkilemin Günümüze Uzanan Etkileri. *Journal of Azerbaijani Studies*, 12(1-2), 113-127.
- Gözler, K. (2011). *Anayasa Hukukunun Genel Esasları* (2. baskı). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözler, K. (1998). Cumhuriyet ve Monarşi. *Türkiye Günlüğü*, 53, 27-34.
- Gözler, K. (1999). Hukuk Açısından Monarşi ve Cumhuriyet Kavramlarının Tanımı Sorunu. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 54(1), 51-62.
- Güner, Z. (2006). Atatürk, Cumhuriyet ve Demokrasi. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 41-51.
- Hakyemez, Y. Ş. (2003). Çoğunlukçu Demokrasi Anlayışı, Rousseau ve Türk Anayasaları Üzerindeki Etkisi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(4), 69-92.
- Hekimoğlu, M. M. (2011). *Yeni Özgürlükler Rejimi ve Kurumsal Yapı İlişkisi*. Uluslararası Anayasa Kongresi, Ankara, 22-23 Ekim 2011.
- İnan, A. (2000). *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Elyazıları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- İnce, Ö. (2012). Cumhuriyet mi, Demokrasi mi? <http://www.aydinlikgazete.com/yazarlar/183-oezdemir-nce/16829-oezdemr-nce-cumhuriyet-mi-demokrasi-mi.html> İndirilme Tarihi: 10.03.2021.
- Kayador, V. (2009). Cumhuriyet Olmadan Demokrasi Olur mu? <http://www.odatv.com/n.php?n=cumhuriyet-olmadan-demokrasi-olur-mu-2609091200> İndirme Tarihi: 10.03.2021.
- Köker, L. (2010). *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi* (12. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Köker, L. (2008). *İki Farklı Siyaset, Bilgi Teorisi-Siyaset Bilimi İlişkileri Açısından Pozitivizm ve Eleştirel Teori*. Ankara: Dipnot Yayıncılık.
- Köker, L. (2004). Çoğulculuk Olmadan Demokrasi ve Sivil Toplum Olmaz. *Sivil Toplum Dergisi*, 2(5), 93-104.
- Köker, L. (2006). Seçim Sistemleri ve Siyasi Çoğulculuk. *Anayasa Yargısı Dergisi*, 23, 199-210.
- Lipson, L. (1984). *Demokratik Uygarlık* (Çev: H. Gülalp, T. Alkan). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öncel, S. (2010). Cumhuriyet mi? Demokrasi mi? <http://www.hiniskultur.com/yazar.asp?yaziID=2053> İndirme Tarihi: 10.03.2021.
- Özbudun, E. (1995). *Türk Anayasa Hukuku* (4. baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özbudun, E. (1989). Atatürk ve Demokrasi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, V(14), 285-295.

- Özdemir, Y., Şimşek, U. ve Aktaş, E. (2010). Demokrasi Üzerine. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 259-269.
- Şahin, T. E. (2006). *Siyaset Bilimine Giriő ve Siyasal Düşünce Tarihi*. Ankara: Dikey Yayıncılık.
- Tanilli, S. (1990). *Anayasa Hukukuna Giriő* (6. baskı). İstanbul: Say Yayıncılık.
- Türk Hukuk Kurumu (1991). *Türk Hukuk Lügati*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Türköne, M. (2005). *Siyaset*. Ankara: Lotus Yayınları.
- Sabuncu, Y. (1995). *Anayasaya Giriő*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Schumpeter, J. A. (1971). *Kapitalizm ve Demokrasi, C. II, Sosyalizm ve Demokrasi* (Çev: R. Tınaz). İstanbul: Varlık Yayınları.